

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Sociālo pabalstu pilnveidošana”

(2011/C 44/05)

Galvenais ziņotājs: **VERBOVEN kgs**

Saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 304. pantu Beļģijas ministru prezidenta vietniece un sociālo lietu un veselības ministre *Laurette ONKELINX* Eiropas Savienības nākamās prezidentvalsts Beļģijas vārdā 2010. gada 29. aprīļa vēstulē lūdza Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteju izstrādāt izpētes atzinumu par tematu

“Sociālo pabalstu pilnveidošana”

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas Birojs 2010. gada 25. maijā uzdeva Nodarbinātības, sociālo lietu un pilsoniskuma specializētajai nodaļai sagatavot Komitejas atzinumu par minēto jautājumu.

Ņemot vērā jautājuma steidzamību, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 464. plenārajā sesijā, kas notika 2010. gada 14. un 15. jūnijā (14. jūnija sēdē), iecēla *Xavier VERBOVEN* kgu par galveno ziņotāju un ar 66 balsīm par, 3 balsīm pret un 10 atturoties, pieņēma šo atzinumu.

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. EESK pauž gandarījumu, ka Padomes Beļģijas prezidentūras ietvaros jautājumam par sociālo pabalstu pilnveidošanu paredzēta īpaša konference. Komiteja atzīst, ka sociālā aizsardzība ir svarīgs pārdales, sociālās kohēzijas un solidaritātes instruments, kuram Eiropas veidošanas procesā jāpiešķir īpaša nozīme. Sociālās pamattiesības nodrošina atbilstīgus sociālos ienākumus zināma sociālā riska gadījumā vai sociālo palīdzību un mājokļa pabalstus personām, kam nav pietiekamu līdzekļu. EESK atgādina, ka 2009. gada 30. novembrī tā pieņēma deklarāciju, kurā aicināja Komisiju īstenot sociālās politikas rīcības programmu ⁽¹⁾ un tādējādi nodrošināt, ka sociālo pamattiesību ievērošanai tiek piešķirta tikpat liela nozīme kā konkurences noteikumiem un uzņēmējdarbības brīvībai.

1.2. EESK īpaši vēlas uzsvērt sociālās politikas produktīvā faktora nozīmi. Komiteja atkārtoti norāda, ka piemērota sociālā politika un darba tirgus politika veicina gan sociālo taisnīgumu, gan saimniecisko efektivitāti un produktivitāti. Eiropas sociālais modelis pamatā ir balstīts uz saimnieciskās efektivitātes un sociālā progresā līdzsvarotību ⁽²⁾. Iedzīvotāju atbalsts Eiropas projektam būs atkarīgs no šajās jomās īstenoto politiku efektivitātes. Turklāt jāatceras, ka sociālā aizsardzība ir būtisks ekonomiku stabilizējošs faktors ne tikai ekonomikas lejupslīdes, bet arī labvēlīgos ekonomiskajos apstākļos ⁽³⁾.

1.3. Pašreizējā ekonomikas un sociālās krīzes situācijā vairāk kā jebkad ir vajadzīga tālejoša Eiropas stratēģija līdz 2020. gadam. Komisijas izstrādātā jaunā stratēģija ⁽⁴⁾, ko Padome ap-

stiprināja 2010. gada 17. jūnijā un ko paredzēts pieņemt Parlamentā šā gada septembrī, attiecas uz četrām jomām: zināšanas un inovācija, ilgtspējīgāka ekonomika, nodarbinātības līmeņa paaugstināšana un sociālā integrācija. EESK atbalsta šo daudzpusējo redzējumu, kura mērķis ir veicināt “gudru, ilgtspējīgu un integrējošu” izaugsmi, taču pauž nožēlu, ka dažos jautājumos vērojamas nepilnības un nav ņemti vērā Komitejas iepriekšējā atzinumā par tematu “Lisabonas stratēģija pēc 2010. gada” iekļautie ieteikumi. Būtu jā sagatavo “īpašas pamatnostādnes ar novērtējamiem mērķiem tādās jomās kā dzimumu līdztiesība, ierobežojumi darba attiecībām ar nepietiekamu sociālo nodrošinājumu, pāreja uz ekonomiku ar zemu CO₂ emisijas līmeni, nabadzības (arī nodarbināto nabadzības) un sociālās atstumtības novēršana (piemēram, atbilstošs atbalsts bezdarba vai darba nespējas gadījumā, kā arī publisko pakalpojumu pieejamība)” ⁽⁵⁾.

1.4. EESK atzinīgi vērtē, ka stratēģijā “Eiropa 2020” iekļauta īpaša vadlīnija par sociālo integrāciju un nabadzības apkarošanu un saistības palīdzēt vismaz 20 miljoniem cilvēku izkļūt no nabadzības un atstumtības ⁽⁶⁾. Tā kā 2010. gads ir pasludināts par Eiropas gadu cīņai pret nabadzību, jāveic atbilstoši pasākumi, lai palīdzētu attiecīgajām personām izkļūt no nabadzības.

1.5. Padome uzskata, ka labākais veids, kā izskaust atstumtību, ir pastāvīga un kvalitatīva nodarbinātība un atbilstīgs atalgojums. Lai izveidotu iekļaujošu darba tirgu, ir vajadzīgi strukturāli pilnveidošanas pasākumi ⁽⁷⁾. EESK atgādina, ka 2009. gada 9. decembrī sociālā dialoga ietvaros noslēgts pamatnolīgums par iekļaujošu darba tirgu. Minētais pamatnolīgums apliecina sociālo partneru vēlmi sekmēt iekļaujošu darba tirgus izveidi, maksimāli izmantot Eiropas darbaspēka potenciālu, paaugstināt nodarbinātības līmeni, uzlabot nodarbinātības kvalitāti, tostarp arī uzlabot apmācību un pilnveidot prasmes.

⁽¹⁾ EESK atzinums, OV C 27, 3.2.2009.

⁽²⁾ EESK atzinums, OV C 309, 16.12.2006.

⁽³⁾ Eiropas Komisijas Sociālās aizsardzības komiteja, “Kopīgs ziņojums par sociālo aizsardzību un sociālo integrāciju 2010. gadā”, *Manuscript*, 2010. gada februārī.

⁽⁴⁾ Komisijas paziņojums, COM (2010) 2020.

⁽⁵⁾ EESK atzinums, OV C 128/10, 18.5.2010., 4.4. punkts.

⁽⁶⁾ Eiropadomes secinājumi, 17.6.2010., EUCO 13/10.

⁽⁷⁾ Skat. 5. zemsvītras piezīmi.

1.6. EESK piekrīt Eiropas Parlamenta nostājai 2009. gada 6. maija rezolūcijā par tādu cilvēku aktīvu integrāciju, kuri ir atstumti no darba tirgus⁽⁸⁾, īpaši tās pirmajam apsvērumam: "aktīva integrācija nedrīkst aizstāt sociālo integrāciju, jo neaizsargātām grupām, kas nav spējīgas piedalīties darba tirgū, ir tiesības uz cilvēka cienīgu dzīvi un pilnīgu līdzdalību sabiedrības dzīvē, un tādēļ jānodrošina minimālo ienākumu un augstvērtīgu sociālo pakalpojumu pieejamība neatkarīgi no cilvēka spējas piedalīties darba tirgū";

1.7. EESK norāda, ka 1989. gada 12. jūlija atzinumā par nabadzību⁽⁹⁾, Komiteja ieteica ieviest sociālo minimumu, kas vienlaikus būtu sociālās drošības faktors nabadzīgajiem un viņu sociālo integrāciju veicinošs faktors. Komiteja pauž nožēlu, ka līdz šim ne minētajā atzinumā iekļautie ieteikumi, ne arī Padomes 1992. gada 24. jūnija ieteikums par kopīgiem kritērijiem attiecībā uz pietiekamiem resursiem un sociālo palīdzību sociālās aizsardzības sistēmās⁽¹⁰⁾ nav devuši konkrētus rezultātus. Tāpēc EESK uzskata, ka pakāpeniski jāievieš pietiekamu resursu un sociālās palīdzības garantija sociālās aizsardzības jomā, izmantojot jaunu instrumentu, kurā ņemtas vērā valstu īpatnības un kas būtu efektīvāks atbalsta instruments dalībvalstu politikām nabadzības izskaušanas jomā. Šajā aspektā būtiska nozīme ir stratēģijā "Eiropa 2020" iekļautajam mērķim – mazināt nabadzību.

1.8. EESK norāda, ka pašlaik, piemērojot atklātās koordinācijas metodi sociālās aizsardzības jomā, ne visiem aizstājošajiem sociālajiem pabalstiem tiek pievērsta pienācīga uzmanība. Nosakot mērķus, ieviešot kopīgus rādītājus un īstenojot labas prakses apmaiņu, ar šo metodi paredzēts veikt sociālās aizsardzības sistēmu reformu tādās jomās kā nabadzības un sociālās atstumtības izskaušana, pensijas, veselības aprūpe un ilglaicīga aprūpe. Jāsecina, ka šajā reformas procesā nav ņemti vērā bezdarbnieka, darba nespējas un bērna kopšanas pabalsti, ne arī pabalsti invalīdiem un personām, kas cietušas nelaiemes gadījumā darbā, pabalsti arodslimības gadījumā. EESK ierosina paplašināt sociālās aizsardzības jomā piemērojamās atklātās koordinācijas metodes darbības jomu, iekļaujot tajā visus pabalstus, kas aizstāj ienākumus. Komiteja iesaka veikt uzraudzības pasākumus, lai noskaidrotu piešķirto pabalstu pietiekošu apmēru.

1.9. EESK norāda, ka Eiropas sociālās aizsardzības sistēmu modernizēšanas nolūkā ir jāpanāk efektīva līdzsvarotība starp stimuliem, kas paredzēti darbaspēka piedāvājuma palielināšanai, un pasākumiem, kas nodrošina atbilstīgu sociālo aizsardzību; vienlaikus jāpanāk līdzekļu lietderīga izmantošana. Attiecībā uz pirmo aspektu Komiteja vēlas precizēt, ka ienākumi nav vienīgais faktors, kas jāņem vērā. Būtiska nozīme ir arī bērnu aprūpes pakalpojumu, piekļuves atvieglojumu invalīdiem efektivitātei un kvalitātei, kā arī darbā iekārtošanas, apmācības, izglītības un veselības aprūpes infrastruktūras pieejamībai, efektīvi-

tātei un kvalitātei⁽¹¹⁾. Tāpēc EESK vēlreiz uzsver, ka tā vēlas, lai tiktu nostiprināta atklātā koordinācijas metode, īstenojot kvantitatīvus mērķus sociālās aizsardzības jomā, tostarp attiecībā uz kompensācijas un sociālās apdrošināšanas likmēm, kā arī publisko pakalpojumu pieejamību⁽¹²⁾. Komiteja secina, ka atklātajā koordinācijas metodē, ko piemēro sociālās aizsardzības jomā, nav pievērsta pietiekama uzmanība aktivēšanas sistēmu vispārējai piemērošanai. Komiteja ierosina Sociālās aizsardzības komitejā izstrādāt ziņojumu, lai noskaidrotu, vai šie aktivēšanas pasākumi atbilst solidaritātes, atbildības un kohēzijas principu līdzsvarotībai.

1.10. EESK vēlas uzsvērt, ka pilsoniskās sabiedrības pārstāvjiem un sociālajiem partneriem var būt svarīga nozīme visu ar sociālās aizsardzības sistēmu modernizēšanu saistītu jautājumu risināšanā, kā arī atklātās koordinācijas metodes kā demokrātiska procesa stiprināšanā.

2. Ievads un vispārīga informācija

2.1. Sociālā aizsardzība ir svarīgs pārdales un solidaritātes instruments, kura izmantošanas kārtība un finansēšana ir dalībvalstu kompetencē. Katrā dalībvalstī tās izveide bija atšķirīga, un tādēļ tai raksturīga liela sistēmu daudzveidība. Sociālajai aizsardzībai ir svarīga nozīme Eiropas veidošanā, jo saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 9. pantu⁽¹³⁾ un Pamatiesību hartas 34. pantu⁽¹⁴⁾ ES atzīst un ievēro

— no vienas puses, tiesības uz sociālā nodrošinājuma pabalstiem un sociāliem pakalpojumiem, kuri nodrošina aizsardzību tādos gadījumos kā maternitāte, slimība, nelaiemes gadījums darba vietā, atrašanās apgādībā vai vecums, kā arī darba zaudējums;

— no otras puses, tiesības uz sociālo palīdzību un palīdzību mājokļu jomā, lai nodrošinātu pienācīgu dzīvi tiem, kam nav pietiekamu līdzekļu.

2.2. Līdzās pienācīgu ienākumu garantēšanai ekonomiski neaktīvām personām vai sociālo risku novēršanai sociālās aizsardzības uzdevums ir arī aktīvi sekmēt un atbalstīt profesionālās pārejas procesu, it īpaši, palīdzot cilvēkiem veiksmīgi iesaistīties darba tirgū.

⁽⁸⁾ Eiropas Parlaments, 2009. gada 6. maija rezolūcija, 008/2335(INI).

⁽⁹⁾ EESK atzinumi, OV C 221, 28.8.1989 un OV C 128/15, 18.5.2010.

⁽¹⁰⁾ Padomes lēmums, 24.6.1992, 92/441/EEK, OV L 245, 26.8.1992.

⁽¹¹⁾ EESK atzinums, OV C 302, 7.12.2004.

⁽¹²⁾ EESK atzinumi, OV C 128/10, 18.5.2010 un OV C 302, 7.12.2004.

⁽¹³⁾ Līguma par ES darbību 9. pants, OV C 115, 9.5.2008.

⁽¹⁴⁾ Pamattiesību harta, OV C 364, 18.12.2000.

2.3. Ņemot vērā 2008. gada finanšu krīzes ietekmi, sociālās aizsardzības sistēmas ne tikai ir palīdzējušas pasargāt Eiropas iedzīvotājus no vissmagākajām krīzes sekām, bet darbojas arī kā ekonomiku stabilizējošs faktors, kas mazina krīžu cikliskas atkārtšanās draudus⁽¹⁵⁾. Ja nebūs izstrādātas tālejošas konverģences politikas, konkurences prakse dažās dalībvalstīs, kuras samazina sociālos izdevumus, lai veicinātu ārvalstu kapitāla investīciju piesaistīšanu, varētu apdraudēt šīs sistēmas. Šī parādība, kas jau pastāv nodokļu un darba samaksas jomā, arvien biežāk vērojama arī sociālajā jomā⁽¹⁶⁾.

2.4. Jaunās stratēģijas "Eiropa 2020" īstenošanas priekšvakarā ir svarīgi atcerēties, ka ekonomikas un nodarbinātības izaugsme pati par sevi vēl negarantē lielāku sociālo kohēziju. Pēdējos desmit gados nevienlīdzība daudzviet ir pieaugusi, un nabadzība un sociālā atstumtība vairumā ES dalībvalstu joprojām ir smaga problēma⁽¹⁷⁾. EESK uzsver, ka šīs parādības ir jāizskauž, īstenojot politikas, kas ir ne tikai reaģējošas un saistītas ar kompensācijām, bet arī preventīvas un proaktīvas, lai savlaicīgi reaģētu uz nabadzības situācijām. Īpaša uzmanība jāvelta bērnu nabadzībai, jo tā var ietekmēt personības attīstības iespējas un visu turpmāko dzīvi.

2.5. Patlaban sociālās aizsardzības jomā un īpaši sociālo pabalstu jomā vērojamas četras būtiskas problēmas:

- krīzes sekas, kas, pirmkārt, palielina ar bezdarbu saistītos izdevumus darbavietu likvidēšanas dēļ un, otrkārt, ietekmē publiskās finanses. Lai novērstu ilglaicīgu bezdarbu, jāturpina uzlabot un modernizēt sociālās aizsardzības sistēmas, lai nodrošinātu aktīvu un drošu sistēmu, kas garantē piekļuvi kvalitatīvām darbavietām un atgriešanos darba tirgū, vienlaikus nodrošinot sistēmu ilgtspēju;
- sabiedrības novecošana; tai būs būtiskas sekas pensiju un veselības aprūpes jomā. Lai nodrošinātu paaudžu solidaritāti, ir vajadzīgs pietiekams pensiju līmenis un investīcijas ar novecošanu saistītos pakalpojumos, piemēram, palīdzība atkarības gadījumā;
- nabadzības un nevienlīdzības nepieļaujama palielināšanās. Jaunajā stratēģijā "Eiropa 2020" noteikti vērienīgi nabadzības mazināšanas mērķi. Lai tos sasniegtu, dalībvalstīm jārikojas saskaņoti daudzās politikas jomās un jāsadarbojas ar sociālajiem partneriem un pilsoniskās sabiedrības dalībniekiem;
- nepieciešamība veicināt Eiropas iedzīvotāju labklājību un sociālo kohēziju. Pēdējos gados iedzīvotāji apliecinājuši, ka

viņi liek lielas cerības uz jaunajām sociālajām politikām, kas būtu efektīvas un progresīvas sociālajā aspektā un ilgtspējīgas ekonomiskajā aspektā.

3. Atbilstīgi ienākumus aizstājoši pabalsti

3.1. Svarīga nozīme sociālās aizsardzības sistēmās ir sociālajiem pabalstiem, kas paredzēti ienākumu nodrošināšanai bezdarba periodā, pēc aiziešanas pensijā, slimības vai invaliditātes gadījumā. Lai kāds arī nebūtu pabalstu finansēšanas veids, pamatprincipi un piešķiršanas kārtība, visi tie paredzēti stabili un atbilstīgu ienākumu nodrošināšanai minēto sociālo apdraudējumu gadījumā. Tādēļ pabalsti ir svarīga drošības garantija gan individuālam, gan sabiedrībai kopumā. Pabalstus jāuzskata nevis par slogu, bet gan par produktīvu investīciju, kas dod labumu ikvienam.

3.2. Globalizācijas, jauno tehnoloģiju, sabiedrības novecošanas procesa un 2008. gadā sākušās ekonomikas krīzes rezultātā Eiropas ekonomikā un sabiedrībā notikušas būtiskas pārmaiņas, kas būtiski ietekmējušas arī sociālās aizsardzības sistēmas vispārīgā nozīmē un īpaši ienākumus aizstājošos pabalstus. Pēdējos divdesmit gados īstenotās tā dēvētās modernizācijas politikas galvenokārt paredzētas, lai konsolidētu dalībvalstu budžetu un, palielinot nodarbinātības līmeni, nodrošinātu ekonomikas izaugsmi. Tā rezultātā sociālajiem pabalstiem ir piešķirta lielāka nozīme kā stimuliem aktīvai dalībai darba tirgū.

3.3. Komiteja apzinās, ka ar šiem pabalstiem piešķirtais aizsardzības līmenis lielā mērā ir atkarīgs no publiskā finansējuma, kas šobrīd ekonomikas krīzes un sabiedrības novecošanas problēmu rezultātā tiek būtiski ierobežots. Komiteja tomēr atgādina, ka tā iebilst pret "jebkādiem pasākumiem, kas varētu apdraudēt solidaritāti, kas ir sociālās aizsardzības pamatā un ir ļoti izdevīga Eiropai"⁽¹⁸⁾. Lai nodrošinātu labāku ieguvumu un ienākumu sadali un sociālo kohēziju, ir svarīgi piešķirt tādus pabalstus, kas daļēji ļauj saglabāt dzīves standartus. Komiteja vēlas uzsvērt, ka svarīgi ir arī mehānismi, kas paredzēti pabalstu pielāgošanai labklājības līmenim. Tāpēc Komiteja uzskata, ka atklātās koordinācijas metodes ietvaros jāveic uzraudzība par piešķirto pabalstu pietiekamu apmēru.

3.4. EESK prasa īstenot Sociālās politikas rīcības programmu, kas balstīta uz dalībvalstu lietišķu sadarbību, lai nepieļautu "race to the bottom" fenomenu, kas paredz sociālo tiesību, sociālās aizsardzības un darba apstākļu pasliktināšanos savstarpējās konkurences dēļ"⁽¹⁹⁾.

⁽¹⁵⁾ Eiropas Komisijas Sociālās aizsardzības komiteja, "Izaugsme, nodarbinātība un sociālais progress Eiropas Savienībā – Galvenie vēstījumi", Manuscrit, 2009. gada septembrī.

⁽¹⁶⁾ Klaus Busch, "World Economic Crisis and the Welfare State – Possible solutions to reduce the economic and social imbalances in the world economy, Europe and Germany", International Policy analysis, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2010. gada februārī.

⁽¹⁷⁾ Skat. 15. zemsvītras piezīmi.

⁽¹⁸⁾ Skat. 5. zemsvītras piezīmi.

⁽¹⁹⁾ Skat. 1. zemsvītras piezīmi.

3.5. Bezdarbs: stiprināt sociālo aizsardzību ka ieguldījumu ekonomikas konkurētspējas un sociālās integrācijas veicināšanai

3.5.1. Bezdarba apdrošināšana ir svarīgs sociālais pakalpojums, jo tās uzdevums ir nodrošināt ikvienam nodarbinātajam aizsardzību pret atlaišanas vai pārstrukturēšanas sekām. Tā mērķis ir garantēt atbilstīgu un stabilu ienākumu līmeni, jo tas ir priekšnoteikums, lai nostiprinātu profesionālo mobilitāti un līdz ar to – bezdarbnieku atgriešanos darba tirgū⁽²⁰⁾.

3.5.2. Bezdarba apdrošināšanā svarīgi ir ne tikai pabalsti, bet arī atbilstīgi un dinamiski pasākumi, lai palīdzētu atrast kvalitatīvu darbavietu. Šajās aktīvajās politikās jāparedz individuāls atbalsts un piekļuve darba prasmju apmācībai⁽²¹⁾. Būtiska nozīme ir arī bērnu aprūpes pakalpojumu, piekļuves atvieglojumu invalīdiem, kā arī darbā iekārtošanas, apmācības, izglītības un veselības aprūpes infrastruktūras pieejamībai, efektivitātei un kvalitātei⁽²²⁾. Valsts iestādēm būtu jā rūpējas, lai tiktu īstenoti šie elementi, kas vajadzīgi elastīgai pārejai uz citu darbu.

3.5.3. EESK arī uzskata, ka jāveic strukturālas uzlabošanas pasākumi nolūkā izveidot patiesi iekļaujošu darba tirgu⁽²³⁾. Šajā sakarā EESK atgādina, ka 2009. gada 9. decembrī sociālā dialoga ietvaros ir noslēgts pamat nolīgums par iekļaujošu darba tirgu. Minētais pamat nolīgums apliecina sociālo partneru vēlmi sekmēt iekļaujoša darba tirgus izveidi, maksimāli izmantot Eiropas darbaspēka potenciālu, paaugstināt nodarbinātības līmeni, uzlabot nodarbinātības kvalitāti, tostarp arī uzlabot apmācību un pilnveidot prasmes.

3.5.4. Komiteja uzskata, ka jāveic saskaņoti pasākumi, lai darbs atmaksātos, t.i., lai darbs patiesi būtu finansiāli izdevīgāks par bezdarbu. Ir jāpanāk, lai sociālo, atalgojuma un nodokļu politiku saskaņotas īstenošanas rezultātā personas ar zemu atalgojumu un zemu kvalifikāciju varētu strādāt darbu, kas atmaksājas, un izkļūt no nabadzības un bezdarba situācijas⁽²⁴⁾.

3.5.5. Bezdarbnieka pabalsti apvienojumā ar dinamiskām darba tirgus politikām stabilizē ekonomiku un veicina aktīvu pielāgošanos pārmaiņām, pateicoties kvalifikācijas uzlabošanai un efektīvām iniciatīvām darba meklēšanas un pārkvalificēšanās

jomā⁽²⁵⁾. Tomēr jāraugās, lai dalībvalstīs pašlaik īstenotajās aktīvēšanas politikās būtu ievērota solidaritātes, atbildības un kohēzijas principu līdzsvarotība un lai tās neradītu nevienlīdzības risku, kategoriju atšķirības un neveicinātu netradicionālu, mazkvalificētu un/vai zemi atalgotu darbu. Turklāt jāievēro piesardzība attiecībā uz pasākumiem, kas paredzēti pabalsta piešķiršanas kritēriju nostiprināšanai, īpaši ekonomikas krīzes apstākļos, kad mazinās darbaspēka pieprasījums. Tas var vēl vairāk palielināt atstumto personu nabadzību un būtiski kavēt profesionālo integrāciju. Šādām selektīvām politikām var būt nevēlamas sekas – pāreja uz citiem sociālās aizsardzības sektoriem, piemēram, sociālo palīdzību vai darba nespējas pabalstu.

3.6. Pensijas: atbilstīgs pensiju apmērs, ņemot vērā novecošanas problēmu

3.6.1. Tā ka Eiropā pieaug pensionāru skaits un samazinās iedzīvotāju skaits darbaspējīgā vecumā, Eiropas Savienība rosināja dalībvalstis uzsākt pensiju sistēmas reformu, lai nodrošinātu atbilstīgas pensijas ilgtermiņā. Šo reformu galvenie aspekti ir šādi: stimulēt strādāt ilgāk, mudināt ieviest papildu pensijas shēmas, veidot ciešāku saikni starp sociālajām iemaksām un pabalstiem, pabalstu piešķiršanā ņemt vērā pieaugošo dzīves ilgumu, atbilstīgs finansējums minimālajām pensijām, pensiju tiesībās un automātiskos vai daļēji automātiskos pārskatīšanas mehānismos paredzēt iespēju ņemt kredītu uz aprūpes periodu.

3.6.2. Nabadzības riska līmenis ir īpaši augsts personām vecumā no 65 gadiem un vairāk (ES 27 dalībvalstīs vidēji 20 % salīdzinājumā ar 17 % attiecībā uz iedzīvotājiem kopumā), īpaši sieviešu vidū (šis līmenis sasniedz 22 %). Līdz ar to vecuma pensiju līmenis neatbilst pārējo iedzīvotāju ienākumu līmenim. Vecuma pensijas paredzētas, lai nodrošinātu pensionāriem drošus ienākumus, kas aizstāj darba algu, ņemot vērā iepriekšējo labklājības līmeni. Nākotnē vajadzētu veikt pasākumus, lai mazinātu dažādu ar pensiju saistītu ienākumu atšķirības pensionāru – vīriešu un sieviešu – vidū, kā arī garantēt pienācīgu vecuma nodrošinājumu darba ņēmējiem, kas nodarbināti netradicionālās darbavietās vai kuru karjera bijusi netradicionāla. Darba tirgū pastāvošajai sieviešu un vīriešu segregācijai ir būtiskas sekas attiecībā uz iegūtajām pensijas tiesībām un tātad sieviešu pensijas perspektīvām⁽²⁶⁾. Komiteja vēlas uzsvērt, ka minimālās pensiju shēmas vispārējai piemērošanai ir svarīga nozīme cīņā pret vecāka gadagājuma cilvēku nabadzību. EESK aicina Sociālās aizsardzības komiteju un atklātās koordinācijas metodes piemērošanā pievērst šim jautājumam īpašu uzmanību.

3.6.3. Vecuma pensijas galvenokārt tiek finansētas no valsts pensiju shēmām. Tāpēc ir jādara viss iespējamais, lai nodrošinātu šo shēmu nepārtrauktību un finansiālu stabilitāti. EESK

⁽²⁰⁾ Florence LEFRESNE "Regard comparatif sur l'indemnisation du chômage : la difficile sécurisation des parcours professionnelles" [Bezdarbnieka pabalstu salīdzinošs novērtējums: problēmas profesionālās karjeras nodrošināšanai], *Chronique internationale de l'IREC* – nr. 115, 2008. gada novembris, 23. lpp.

⁽²¹⁾ Skat. 18. zemsvītras piezīmi.

⁽²²⁾ Skat. 11. zemsvītras piezīmi.

⁽²³⁾ Sk. 5. zemsvītras piezīmi.

⁽²⁴⁾ Skat. 11. zemsvītras piezīmi.

⁽²⁵⁾ Skat. 2. zemsvītras piezīmi.

⁽²⁶⁾ Skat. 11. zemsvītras piezīmi.

uzskata, ka labākā garantija minēto valsts pensiju shēmu piemērotam finansējumam ir augsts nodarbinātības līmenis un papildu finansēšanas pasākumi, ko īsteno dažas dalībvalstis. Minētās shēmas balstītas uz solidaritātes principu un veido saikni gan starp dažādām paaudzēm, gan vienas paaudzes vidū, tādējādi veicinot sociālo kohēziju. Minētās shēmas nodrošina arī pensiju tiesības bezdarba periodā vai gadījumā, ja profesionālā karjera pārtraukta slimības vai ģimenes apstākļu dēļ. Šo shēmu finanšu stabilitāte savu efektivitāti apliecināja 2008. gada finanšu krīzes laikā.

3.6.4. Papildus valsts pensiju shēmām ir attīstījušās pensiju papildu shēmas. Ar papildu shēmām pensionāri var gūt papildu ienākumus, un tāpēc tās jāattiecina uz visiem nodarbinātajiem. Taču minētās shēmas nevar būt alternatīvs risinājums valsts pensiju sistēmu stabilitātes problēmai, ne arī ietekmēt tās. Izmaksu veicēju un pensionāru interesēs papildu shēmu izstrādē un ieviešanā jāievēro vairākas prasības, piemēram, shēmām jāatbilst Eiropas regulējumam, kas izstrādāts sadarbībā ar sociālajiem partneriem. Šīs shēmas nedrīkst būt vienīgi investīciju fondi, kas garantē individuālu pensiju, tajās jāparedz arī dzīvības apdrošināšana mūža garumā un ienākumi slimības, ekonomiskā bezdarba periodā un gadījumos, kad darba kavējumi saistīti ar ģimenes apstākļiem. Šādu papildu shēmu pieejamība būtu jānodrošina visiem nozarē vai uzņēmumā strādājošajiem. Jāpiemēro vienlīdzīga attieksme pret vīriešiem un sievietēm. Sociālie partneri ir jāiesaista minēto papildu shēmu ieviešanā saskaņā ar panākto vienošanos. Visbeidzot, jāsekmē investīcijas, kas veicinātu nodarbinātību, un jānovērš spekulatīvu ieguldījumu mēģinājumi.

3.7. Darba nespēja: svarīgs drošības faktors nodarbinātajiem slimības vai invaliditātes gadījumā

3.7.1. Līdzās bezdarbnieka pabalstiem un pensijām trešā aizstājošo ienākumu kategorija attiecas uz pabalstiem, ko piešķir darba nespējas, invaliditātes, arodslimības gadījumā un ja darbvietā noticis nelaimes gadījums. Tas saistīts ne tikai ar jautājumu par aizvietojošiem ienākumiem, bet arī ar atgriešanos darba tirgū vai piekļuvi darba tirgum. EESK vēlreiz atgādina iepriekšējā atzinumā par sociālo integrāciju⁽²⁷⁾ pausto nostāju. Ienākumi ir neatkarīgai dzīvei nepieciešams nosacījums, bet tas ne vienmēr ir pietiekami. Bieži vien pārāk maza uzmanība tiek veltīta cilvēku integrēšanai darba dzīvē, lai arī normatīvajos aktos ir ietvertas attiecīgas prasības. Praktiskie noteikumi par palīdzību un konsultācijām darba meklējumos vai saistībā ar atgriešanos darba dzīvē bieži vien ir sarežģīti un nepiemēroti.

3.7.2. Personām ar darba nespēju jānodrošina tāds ienākumu līmenis, kas būtu pietiekams cilvēka cienīgai dzīvei. Tāpēc

⁽²⁷⁾ Skat. 5. zemsvītras piezīmi.

piešķirtajā pabalstā jāņem vērā ne tikai atbilstīga dzīves standarta saglabāšana, bet arī izdevumi, kas saistīti ar attiecīgās personas slimību vai invaliditāti. Svarīga nozīme ir arī politikām, kuru mērķis ir nodrošināt pieejamu un kvalitatīvu veselības aprūpi un veicināt infrastruktūras un sociālo pakalpojumu aprūpējamām personām attīstību (piemēram, aprūpes pakalpojumi, palīdzība mājāsaimniecībā, trešās personas palīdzība u.c.), lai tās varētu dzīvot cilvēka cienīgu dzīvi.

4. Ienākumu minimums un sociālā integrācija

4.1. EESK norāda, ka 1989. gada 12. jūlija atzinumā par nabadzību⁽²⁸⁾, Komiteja ieteica ieviest "sociālo minimumu, kas vienlaikus būtu sociālās drošības faktors nabadzīgajiem un viņu sociālo integrāciju veicinošs faktors". Šis atzinums minēts Padomes 1992. gada 24. jūnija Ieteikumā par kopīgiem kritērijiem attiecībā uz pietiekamiem resursiem un sociālo palīdzību sociālās aizsardzības sistēmās⁽²⁹⁾, kurā ierosināts dalībvalstu sociālās aizsardzības sistēmās pakāpeniski, 5 gadu laikā, ieviest ienākumu garantiju. Jāsecina, ka pēc divdesmit gadiem un neraugoties uz to, ka Savienība pasludinājusi 2010. gadu par Eiropas gadu cīņai pret nabadzību, šie ierosinājumi un ieteikumi joprojām nav īstenoti. Komisija 2008. gada 3. oktobra Ieteikumā par sociālo integrāciju⁽³⁰⁾ norādīja, ka 1992. gada Ieteikums "joprojām ir atsaucis instruments Kopienas politikai saistībā ar nabadzību un sociālo atstumtību, un tas nav zaudējis nozīmi, lai gan tā pilnīgas īstenošanas labad jāveic vēl vairāk". Nesen 2009. gada 6. maija Rezolūcijā par tādu cilvēku aktīvu integrāciju, kuri ir atstumti no darba tirgus⁽³¹⁾, Parlaments "aicina dalībvalstis ieviest atbilstošu ienākumu atbalstu, lai apkarotu nabadzību un sociālo atstumtību; norāda uz atbilstoša minimālā ienākumu līmeņa noteikšanu, kura pamatā ir Ieteikums 92/441/EEK un 2008/867/EK un kuram jābūt atbilstīgam, pārredzamam, visiem pieejamam un ilgtspējīgam".

4.2. Saskaņā ar Padomes 1992. gada 24. jūnija Ieteikumu EESK uzskata, ka ienākumu garantija jānosaka, ņemot vērā katras konkrētās dalībvalsts labklājības līmeni. Šajā nolūkā ir vajadzīga atsaucē uz atbilstīgiem rādītājiem, piemēram, vidējiem ienākumiem vai vidējiem pieejamajiem ienākumiem katrā dalībvalstī, statistikas datiem par mājāsaimniecību patēriņu, likumā noteikto minimālās algas apmēru, bet ja tāda nav – cenu līmeni. Turklāt šo minimālo ienākumu īpašu vajadzību gadījumā var pielāgot un papildināt. Tas galvenokārt attiecas uz mājokļa pabalstiem, dažās dalībvalstīs jau īstenotajām politikām, kas

⁽²⁸⁾ EESK atzinumi, OV C 221, 28.8.1989 un OV C 128/15, 18.5.2010.

⁽²⁹⁾ Sk. 10. zemsvītras piezīmi.

⁽³⁰⁾ Komisijas 2008. gada 3. oktobra Ieteikums, 2008/867/EK, OV L 307, 18.11.2008.

⁽³¹⁾ Sk. 8. zemsvītras piezīmi.

nodrošina kvalitatīvas veselības aprūpes pieejamību vai apgādājamu personu aprūpi. Komiteja atbalsta Parlamenta iniciatīvu⁽³²⁾, kuras uzdevums ir pilnveidot Padomes 1992. gada ieteikumu un kurā norādīts, “ka ar sociālo palīdzību jānodrošina atbilstoši minimālie ienākumi cilvēka cienīgai dzīvei vismaz tādā līmenī, kas ir augstāks par “nabadzības apdraudētu” līmeni un pietiekams, lai novērstu cilvēku nonākšanu nabadzībā”. Vienlaikus jāraugās, kāda varētu būt šādas ienākumu garantijas (ko papildina vai nepapildina citi pasākumi, piemēram, mājokļa pabalsti) un pārējo sociālās apdrošināšanas pakalpojumu mijiedarbība. Nedrīkst pieļaut, ka sociālās aizsardzības pabalstu saņēmēji nonāk mazāk labvēlīgā situācijā, jo tam būtu nevēlamas sekas.

4.3. EESK norāda, ka ienākumu minimuma ieviešana jāparedz, īstenojot tādas politikas kā aktīva sociālā integrācija un piekļuve kvalitatīviem sociālajiem pakalpojumiem. No šī

viedokļa Komiteja atbalsta Eiropas Parlamentu⁽³³⁾, kas “ierosina dalībvalstīm aktīvi izskatīt minimālās algas noteikšanas politiku, lai nepieļautu “strādājošu nabadzīgo” skaita palielināšanos un veicinātu uzskatu, ka darbs ir reāla iespēja no darba tirgus atstumtajiem”. Komiteja vēlas uzsvērt, ka jāņem vērā arī to personu situācija, kuras vecuma, veselības stāvokļa vai invaliditātes dēļ nevar iesaistīties darba tirgū. Komiteja piekrīt Eiropas Parlamenta viedoklim⁽³⁴⁾, kurā precizēts: “aktīva integrācija [darba tirgū] nedrīkst aizstāt sociālo integrāciju” un “tādēļ jānodrošina minimālo ienākumu un augstvērtīgu sociālo pakalpojumu pieejamība neatkarīgi no cilvēka spējas piedalīties darba tirgū”.

4.3.1. EESK uzskata, ka stratēģijā “Eiropa 2020” noteiktos nabadzības mazināšanas mērķus varēs sasniegt, ja pakāpeniski ieviesīs ienākumu garantiju, izmantojot jaunu instrumentu, lai efektīvāk atbalstītu dalībvalstu politikas cīņai pret nabadzību.

Briseļē, 2010. gada 14. jūlijā

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs*

Mario SEPI

⁽³²⁾ Sk. 8. zemspējas piezīmi.

⁽³³⁾ Sk. 8. zemspējas piezīmi.

⁽³⁴⁾ Sk. 8. zemspējas piezīmi.